

HET BEVORDEREN VAN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING DOOR MIDDEL VAN POPPEN II

Door Helen Meurs

In het vorige artikel heb ik laten zien dat poppen op een hele natuurlijke manier aansluiten bij de belevingswereld van het jonge kind en dat ze daarom ook van grote waarde kunnen zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Ik zou mijn manier van werken met poppen niet willen omschrijven als poppenspel. Spelen met de mogelijkheden die de pop biedt is een betere omschrijving. Binnen deze omschrijving zijn alle vormen van spel mogelijk en komt de essentie van spel tot zijn volle recht. Spel biedt de mogelijkheid te experimenteren met de werkelijkheid en/of deze te onderzoeken. Hierdoor sluit spel aan bij de natuurlijke behoeften van het kind. Door gebruik te maken van fantasie, creativiteit en inventiviteit wordt het mogelijk om spelenderwijze ervaringen op te doen. Maar de pop is meer dan een middel om tot spel te komen. Deze meerwaarde zit hem in de magie van de pop. Iedereen die poppen gebruikt in zijn werk met jonge kinderen zal begrijpen wat ik met "magie" bedoel: kinderen zijn veel meer ontspannen wanneer de pop er is, voelen zich minder geremd en spreken makkelijker. De levende pop is een creatie die in de kinderfantasie voorkomt en waar het kind zich toe wendt wanneer het de wereld om zich heen even niet meer begrijpt: de pop betekent veiligheid voor het kind. Het kind heeft een rotsvast vertrouwen in de pop want de pop zal hem nooit in de steek laten of uitlachen, zijn geheimen zijn veilig bij de pop, het kind kan de pop elke gewenste eigenschap toedichten zonder dat de pop zal gaan protesteren en samen met de pop staat het kind sterker en voelt zich niet alleen. Deze gegevens bieden niet alleen heel veel mogelijkheden tot spel maar zijn ook heel belangrijk wanneer het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling: de pop is een vriendje, een veilige gesprekspartner, een hulpmiddel om moeilijke situaties te oefenen, een steun en toeverlaat en een middel om je achter te verschuilen. Omdat kinderen de pop als heel veilig ervaren praten ze makkelijker over de dingen die hen bezighouden en dwarszitten: de pop wordt sneller in vertrouwen genomen dan degene die de pop bespeelt. Ik heb gemerkt dat kinderen om de pop komen vragen wanneer zij verdrietig zijn om zich vervolgens met de pop in een hoekje terug te trekken. Soms komt een kind me vertellen dat Doki heel graag met hem mee naar huis wil en dat dat van hem best mag. Ik ga er van uit dat het kind op zo'n moment graag iets met de pop wil delen en sta dit, als het mogelijk is, toe. Het kind hoeft mij niet te vertellen wat hij aan de pop vertelt en ik vraag daar ook niet naar. Op deze manier blijft de integriteit van de pop gewaarborgd en kan het kind alleen dat vertellen wat hij kwijt wil.

Mijn poppen zijn erg nieuwsgierig en erg betrokken bij de kinderen en gaan na schooltijd altijd met een kind mee naar huis om te zien wat de kinderen in hun vrije tijd doen. Natuurlijk blijven ze dan ook een nachtje slapen. Eén van de leukste momenten van de dag vind ik het terugkomen van de pop na zo'n logeerpartijtje. Elke dag krijg ik weer enthousiaste verhalen te horen over de avonturen die de kinderen met de poppen hebben beleefd en de brutaliteiten die de poppen volgens de kinderen hebben uitgehaald. Het is opvallend dat deze altijd bij het karakter dat ik de pop gegeven heb passen. Het past bijvoorbeeld bij Doki om met een vlindernetje vlinders te vangen zoals het bij Bientje past om in een luie stoel bij de vijver te zitten en te genieten van de vissen die daarin zwemmen. Het past bij Dobbe om bang te zijn voor de bewegende schaduw op de muur zoals het ook bij hem past om hoogtevrees te hebben. Kinderen geven soms ook aan waarom ze een bepaalde pop mee

naar huis willen nemen: "Ik wil Bientje graag mijn dierenboeken laten zien want misschien leven die dieren wel helemaal niet op de planeet Deksel." De volgende dag krijg ik dan te horen dat Bientje een heleboel dieren nog nooit had gezien en dat het kind haar heeft verteld voor welke dieren ze moet oppassen omdat die heel gemeen kunnen zijn. Via de poppen krijg ik enorm veel informatie over de interesse en de belevingswereld van de kinderen. Zo had een meisje een pop mee naar huis genomen en steeds "vergat" ze hem weer mee terug te nemen. Wanneer ik hier naar vroeg vertelde ze me dat hij nog sliep toen ze naar school ging en dat ze hem niet wakker had willen maken omdat hij anders een rothumeur zou hebben. In werkelijkheid vond ze het heerlijk om voor de pop te zorgen en ontleende ze er de kracht en veiligheid aan die ze op dat moment erg hard nodig had. Haar moeder dacht dat ze de pop allang weer mee terug had genomen maar was niet verbaasd dat ze hem ergens had verstopt. De moeder kocht een soortgelijke pop voor het kind omdat het voor haar heel erg belangrijk was dat ze iets had om voor te zorgen. In het begin hebben de ouders echt wel een aantal keer met hun wijsvinger naar hun voorhoofd gewezen als ze mij hoorden praten over mijn poppen. Toch zijn ze heel snel meegegaan met mijn poppengekte omdat ze, net als ik, hebben gezien welke uitwerking de poppen op de kinderen hebben en hoeveel plezier de kinderen aan de poppen beleven. Vaak komen ouders me vertellen hoe zij genoten hebben van de interactie van hun kind met de pop bij hen thuis: het kind vraagt zijn moeder of het frietjes wil bakken omdat Dobbe komt eten; er moet een extra bed voor Doki worden opgemaakt; alle liedjes die op school geleerd zijn worden samen met de pop gezongen; het kind eet ineens keurig met mes en vork om aan Bientje te laten zien hoe wij dat hier doen en de pop moet er natuurlijk bij zijn wanneer vader of moeder het verhaaltje voor het slapen gaan voorleest want al mijn poppen houden van verhalen en boeken. Diverse ouders hebben naar aanleiding van mijn activiteiten met de poppen een handpop voor hun kind aangeschaft omdat ze de waarde ervan zelf hebben ervaren.

Het spel met de poppen leidt telkens weer tot spontaan spel van de kinderen waarbij, afhankelijk van de context, alle functies van spel aan bod komen (recreatief, persoonsvormend, emancipatorisch, didactisch, vaktechnisch en therapeutisch). Binnen dit spel komen ook het taal- en communicatie aspect automatisch aan bod. Ook deze laatste twee zijn niet onbelangrijk wanneer het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling en het vergroten van de weerbaarheid van kinderen. Een ander aspect dat ik belangrijk vind voor deze ontwikkeling, namelijk de ontwikkeling van expressie en creativiteit, heb ik binnen de karakters van de poppen een plek gegeven. Net als spel geven expressie en creativiteit het kind de mogelijkheid zich te uiten en zichzelf te leren kennen. Werkstukken die zijn ontstaan vanuit een open opdracht vertellen je altijd iets over de maker. Mijn poppen zijn hier een goed voorbeeld van: elke pop brengt een stukje van mezelf naar buiten, elke pop vertelt iets over mij, over mijn symbolen en rituelen en over de ideeën plus ervaringen die ik in me draag en via de pop een concrete gestalte heb gegeven. Doki is het kind dat ik graag had willen zijn, Dobbe het kind dat ik was en Bientje de begripvolle volwassenen die me in staat hebben gesteld te overleven en te worden wie ik nu ben. Mijn poppen vertellen het verhaal van een gekwetst kind dat ondanks alle ellende is blijven geloven in het goede van deze wereld en dat kon doen omdat er in de omgeving een aantal volwassenen waren die betrokken waren bij het kind en het warmte schonken. Volwassenen die het kind leerden dat er andere manieren, dan via uitgesproken woorden, zijn om je gevoel te uiten en een plek te geven. Ik geloof niet dat overlevingsmechanismen slecht zijn want, hoe negatief bepaalde overlevingstechnieken ook zijn voor het kind en zijn omgeving, ze getuigen van een wil tot leven. Een kind dat het slachtoffer is van zijn omgeving heeft een enorme kracht in zich: hij weet zich staande te houden in een omgeving die hem in meerdere of mindere mate tekort doet maar waar hij wel op aangewezen is. We doen er goed aan dit kind te wijzen op zijn kracht en het te leren deze kracht op een positieve manier aan te wenden. Dit kan op diverse manieren al zijn het gesprek, spel, het aandacht besteden aan expressie en het bevorderen van de creativiteit de meest voor de hand liggende voor het onderwijs aan jonge kinderen. Bij het werken met poppen maak ik gebruik van al deze manieren. Wanneer ik signaleer dat bepaalde kinderen tijdens het spelen wel vaak ruzie maken of helemaal niet aan bod komen dan begint Doki hier in de kring over en stelt hij voor bepaalde situaties te

oefenen. Dobbe houdt een dagboek bij en vertelt de kinderen waarom hij dat doet en wat hij daar nou zo fijn aan vindt. Bientje neemt telkens weer andere muziek mee en praat met de kinderen over de stemming van de muziek voordat ze met de kinderen gaat bewegen op die muziek. Doki gaat regelmatig naar een museum en laat de kinderen afbeeldingen zien van de kunstwerken die hem zijn opgevallen. Samen met de kinderen verwondert hij zich dan over de vormen, kleuren en materialen en probeert hij erachter te komen of de maker nu blij of juist verdrietig is geweest bij het maken ervan. De creativiteit wordt bevorderd door alle dolle plannetjes van de poppen: ze willen een tent maken maar hebben alleen maar een laken en een grote doos; ze hebben een doos met oude rommel op zolder gevonden en willen daar een kunstwerk van maken; ze hebben een gewond vogeltje gevonden en willen een lekker bedje voor hem maken zodat hij snel weer kan vliegen; etc.

Ik geloof dat het bij de sociaal-emotionele ontwikkeling gaat om het vinden van een balans tussen weerbaarheid en kwetsbaarheid. Weerbare kinderen zijn kinderen met een gezond zelfbeeld die hun grenzen kennen en deze ook durven uiten, kinderen die open staan voor anderen en vanuit meerdere perspectieven kunnen denken, kinderen die over een gezond sociaal denkvermogen beschikken, sociale analyses kunnen maken en de verantwoordelijkheid durven te nemen voor hun eigen handelen. Om weerbaar te worden moeten kinderen kwetsbaar kunnen zijn en voor kwetsbaarheid is een veilige omgeving nodig. Kinderen waarbij deze veilige omgeving ontbreekt lijken vaak weerbaar maar zijn dit niet: ze gebruiken onbewust afweermechanismen om zichzelf te beschermen tegen hun kwetsbaarheid omdat deze door het kind als reële bedreiging wordt ervaren. In de praktijk blijkt het nog steeds lastig om de schijn-weerbare kinderen te signalen omdat deze kinderen feilloos weten hoe ze zich aan moeten passen en welk gewenst gedrag ze moeten vertonen. Veel slachtoffers van verwaarlozing en mishandeling kunnen op deze manier jarenlang onopgemerkt blijven. Dit is geen verwijt richting het onderwijs maar het is wel een gegeven waar het onderwijs iets mee moet doen. Er is geen enkele methode die mishandeling en/of verwaarlozing kan voorkomen zoals er ook geen methode is die kant-en-klare recepten biedt voor het signalen, diagnostiseren en remediëren van sociaal-emotionele problemen. Dat kan ook niet omdat deze problematiek zich vaak buiten de school afspeelt en veel meer gebieden beslaat dan enkel de school. We helpen een kind niet door ons te verschuilen achter een methode of de ouders slecht opvoedkundig gedrag te verwijten. Laten we er vanuit gaan dat de ouder doet wat binnen zijn bereik ligt en niet beter weet of kan. Het kind moet onze eerste zorg zijn, niet de ouders en wanneer de ouders hulp nodig hebben maar deze niet accepteren moeten we ons daar ook niet druk om maken maar ons afvragen wat wij, als mens, voor het kind kunnen doen om de schade te beperken. Er zijn veel manieren om een kind te helpen zich verder te ontwikkelen op sociaal-emotioneel gebied, zelfs zonder methode. Een aantal van die manieren heb ik in dit en de vorige artikelen beschreven maar er zijn er vast nog veel meer. Het is toch veel zinvoller om ons te buigen over de vraag wat wel binnen onze mogelijkheden ligt dan wat niet. Hopen op een betere toekomst doen we allemaal maar in het bijzonder de kinderen die het slachtoffer zijn van een gebrekkige opvoedingssituatie en dat worden er helaas steeds meer. Het is deze hoop die ze doet laten overleven en daarom zouden we ons moeten richten op het voeden van die hoop.

Mijn poppen zijn een groot goed in de klas: ze brengen een goed klimaat, een heleboel herkenbare situaties, veel gezelligheid en plezier met zich mee. Daarnaast komen ze tegemoet in de behoeften van het kind en maken ze mijn onderwijs boeiender. Werken met poppen is relatief eenvoudig, vraagt geen grote voorbereidingen en levert meer op dan er in geïnvesteerd hoeft te worden. Onzekerheid over de eigen speltechniek is onterecht omdat je in de praktijk zult merken dat de kinderen helpen bij het gestalte en inhoud geven van de pop. Natuurlijk zullen de kinderen opmerken dat jij het bent die de pop bespeelt maar dat neemt niet weg dat ze wel enorm van de pop genieten en er ook echt in geloven. En de kritiek van ouders en collega's verdwijnt wel op het moment dat ze zien dat de kinderen het erg naar hun zin hebben in de klas en dat de pop de ontwikkeling van het kind positief beïnvloedt.